

Alþingi
Nefndasvið
Austurstræti 8-12
150 Reykjavík

Reykjavík, 27. apríl 2017

Efni: Umsögn Öryrkjabandalags Íslands (ÖBÍ) um þingsályktunartillögu um fjármálaáætlun fyrir árin 2018-2020, þingskjal 533 -402. mál.

Öryrkjabandalag Íslands fékk **ekki** til umsagnar þingsályktunartillögu um fjármálaáætlun fyrir árin 2018-2022 þrátt fyrir að bandalagið sé heildarsamtök fatlaðs fólks, langveikra og aðstandenda þeirra. Undir regnhlíf ÖBÍ eru 41 aðildarfélag, sem telja um 29 þúsund félagsmenn eða 9% íslensku þjóðarinnar.

Frestur til að skila inn umsögn var allt of stuttur og innan þess tíma voru nokkrir lögbundnir frídagar. Þá er forkastanlegt að þjóðinni skuli vera boðið upp á að veita jafn mikilvægri áætlun umsögn á jafn stuttum tíma. Þingsályktunartillagan er eðli málsins samkvæmt mjög viðamikil (363 blaðsíður) og nauðsynlegt er því að veita lengri tíma til skoðunar og umsagnar. Eftirfarandi umsögn eru fyrstu viðbrögð bandalagsins við fjármálaáætluninni en þar eru settar fram breytingartillögur við áætlunina. Bandalagið mun fljótlega senda inn ítarlegri umsögn.

Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks (SRFF), sem var fullgiltur síðasta haust, var leiðarljós í vinnu við umsögnina og þær breytingartillögur sem settar eru fram. Lagt er til að fjármagn fari sérstaklega til innleiðingar samningsins í íslenskan rétt. Þá er farið fram á að frekara fjármagn verði tryggt til lögfestingar notendastýrðrar persónulegrar aðstoðar (NPA).

Einnig eru lögð til stóraukin útgjöld til heilbrigðismála. Á það sérstaklega við um uppbyggingu þjónustu og innviða, og að unnið skuli að því að heilbrigðisþjónusta verði gjaldfrjál.

Ennfremur eru lagðar til breytingar á fjármálaáætluninni er varða almannatryggingar, mennta- og heilbrigðismál. Lagðar verða fram breytingartillögur um aðra málaflokka á síðari stigum.

Hægt er að lesa út úr fjármálaáætlunni að fjárhagsstaða ríkissjóðs sé mjög góð. Að sama skapi er ekki hægt að sjá að nýta eigi hina góðu fjárhagsstöðu til að bæta stöðu fólks sem býr við kröpp kjör eða fátækt svo sem vegna fötlunar, sjúkdóma,

slysa eða atvinnuleysis. Fjármunum ríkisins er ekki forgangsraðað til þeirra sem sárast þurfa á þeim að halda.

Almennt um fjármálaáætlunina

Viðmið í lögum og reglugerðum

Ekki virðist vera nein regla til í stjórnkerfinu um hvenær gjaldskrár og fjárhæðir laga og reglugerða eru uppfærðar. Uppfærslur hafa verið mjög óreglulegar og viðmið sumra laga og reglugerða hafa ekki verið uppfærð um margra ára skeið.

Nefna má að viðmiðunargjaldskrá tannlækninga var uppfærð síðast árið 2004, en reglugerð frá 2013 sem átti að tryggja örorkulífeyrisþegum og öldruðum endurgreiðslu var ófjármögnuð. Það felur í sér að örorkulífeyrisþegar, langveikir og aldraðir hafa um árábil einungis fengið greitt brot af þeim greiðslum sem þeir hafa átt rétt á. Endurgreiðslur fara því sífellt lækkandi með hækkandi verðlagi í samfélaginu.¹ Annað dæmi eru frítekjumörk vegna tekna skv. lögum um almannatryggingar og tekjuviðmið í lögum um félagslega aðstoð fyrir uppbætur á lífeyri², sem greiddar eru vegna ýmiss kostnaðar s.s. lyfja, heyrnartækja og súrefnissíu.

Í fjármálaáætlun er ekki að sjá merki um áætlanir stjórnvalda um að uppfæra ofangreind viðmið og koma þeim í fastar skorður með reglulegum uppfærslum.

Tillaga að breytingu:

Fjárhæðir reglugerða verði uppfærðar 1. janúar nk. og verði framvegis sjálfkrafa uppfærðar út frá sömu viðmiðum í byrjun hvers árs. Breytingarnar verði sýnilega fjármagnaðar í fjármálaáætlun og fjárlögum hvers árs.

Um uppbyggingu umsagnarinnar

Í fyrsta hluta umsagnarinnar eru almannatryggingar teknar fyrir, því næst menntamál og heilbrigðismál. Í umsögninni er reynt að fylgja uppbyggingu fjármálaáætlunarinnar, en þar sem upplýsingar eru oft á tíðum á við og dreifð eða koma einfaldlega ekki fram í áætluninni er ekki alltaf hægt að fylgja þeirri uppbyggingu, samanber þann hluta er fjallar um almannatryggingar.

I. Almennatryggingar

Í fjármálaáætlun 2018-2022 er áætlað að hækkun lífeyris almannatrygginga verði einungis á bilinu 3,1% til 4,8%. Um er að ræða mjög lága prósentuhækkun til hóps, sem er almennt með mjög lágan lífeyri. Kjör örorku- og endurhæfingarlífeyrisþega hafa dregist mjög aftur úr kjörum meginþorra landsmanna, eins og sjá má á töflu 1.

Tafla 1:

Hækkanir til örorkulífeyrisþega frá 2012 til 2016 – samanburður við aðra hópa:

¹ <http://www.althingi.is/skodalid.php?lthing=145&lidur=lid20160822T152338>

² 1. mgr. 9. gr. laga nr. 99/2007 um félagslega aðstoð.

Hækkunir á mánuði frá árinu á undan – tímabil 2012 til 2016.						
Ár	2012	2013	2014	2015	2016	Samtals
Forsætisráðherra	40.321	38.751	41.857	118.384	630.492	869.805
Ráðherrar	36.440	35.022	37.828	106.991	568.848	785.129
Þingmenn	20.634	19.831	21.421	96.585	389.164	547.635
Óskertur lífeyrir almannatrygginga	5.916	6.823	6.544	5.649	18.814	43.746
Óskertur lífeyrir almannatrygginga með heimilisuppbót	6.865	7.917	7.593	6.555	21.832	50.762
Lágtækjutrygging í dagvinnu	11.000	10.000	10.000	31.000	15.000	77.000
Miðgildi heildartekna örorkulífeyrisþega ³	25.000	11.000	6.000	9.000	18.000	69.000
Miðgildi heildartekna fullvinnandi ⁴	22.000	32.000	25.000	46.000	Uppl. vantar	

Miðgildi heildartekna fullvinnandi hækkaði um 125.000 kr. frá árinu 2011 til 2015, en tölur fyrir árið 2016 koma ekki fram fyrir en síðar á árinu 2017.

Athyglisvert er að óskertur örorkulífeyrir (212.776 kr.) almannatrygginga árið 2016 er 40% af **hækkun** þingfararkaups sama árs.

Í fjármálaáætluninni segir að það sé smikil áskorun í málaflokkunum að örorkulífeyrir almannatrygginga, ásamt öðrum greiðslum og aðstoð, nægi til framfærslu þeirra sem á þurfa að halda en að örorkulífeyriskerfið sé um leið einfalt og gagnsætt.⁵

Ekki er hægt að lesa annað út úr þeirri þingsályktunartillögu sem hér er til umsagnar en að stjórnvöld hafi ekki í hyggju að bæta kjör örorkulífeyrisþega og tryggja þeim mannsæmandi framfærslu á næstu árum. Lágar prósentuhækkunir (3,1% til 4,8%) á lágur upphæðir gefa af sér lágur krónutöluhækkunir, sem er algjörlega óásættanlegt og mun engu breyta um kjör fólks, sem búið hefur við verulegan skort árum saman sem m.a. kemur niður á börnum örorkulífeyrisþega. Í skýrslunni *Þróun bóta TR til öryrkja 2008-2013*, sem núverandi fjármálaráðherra gerði árið 2013⁶ og í skýrslu ÖBÍ Virkt samfélag frá árinu 2016.⁷ kemur fram að veruleg kjaragliðnun hefur átt sér stað á milli örorkulífeyrisþega og annarra hópa.

Óskertur örorku- og endurhæfingarlífeyrir fyrir árið 2017 er 227.883 kr. (fyrir skatt). **Fyrirhuguð 3,1% til 4,8% hækkun myndi þýða að hann yrði á bilinu 234 til 238 þúsund kr. á mánuði í byrjun árs 2018. Eftir skatt yrði upphæðin rúmlega 200 þúsund krónur á mánuði.** Enginn lifir af þessum tekjum í íslensku samfélagi og allra síst einstaklingar sem þurfa oft að greiða hærra hlutfall ráðstöfunartekna sinna í húsnæðis- og heilbrigðiskostnað, hjálpartæki og ýmsa stoðþjónustu. Samkvæmt 28. gr. SRFF ber ríkinu að tryggja einstaklingum viðunandi lífskjör og sífellt batnandi lífsskilyrði. Með fjármálaáætluninni eru lífskjör fólks, sem oft á tíðum býr við fátækt, ekki bætt.

³ Mælaborð TR á heimasíðu Tryggingastofnunar www.tr.is

⁴ Hagstofa Íslands www.hagstofa.is undir samfélag – laun.

⁵ Blaðsíða 314.

⁶ http://www.obi.is/media/utgafa/skyrslurinl/Skyrsla_Talnakonnunar_Throun-bota-TR-til-oryrkja-2008-2013.pdf

⁷ Í skýrslunni Virkt samfélag er kjaragliðnun fyrir árin 2014 til 2016 reiknuð út á sama hátt og í skýrslu Talnakönnunar ehf: Þróun bóta TR til öryrkja 2008-2013.

Boðuð hækkun 7 til 13 þúsund krónur fyrir skatt

Á tímabilinu sem um ræðir 2018-2022 myndi krónutöluhækkun óskerts örorku- og endurhæfingarlífeyris vera á bilinu sjö til þrettán þúsund krónur á mánuði (fyrir skatt) um hver áramót. Ef miðað er við skattprósentu ársins 2017 er um að ræða hækkunar á bilinu 4.455 kr.⁸ til 8.321 kr.⁹ (eftir skatt).

Tafla 2.

Fyrirhugaðar árlegar hækkunar í krónutölu, ef óskertur örorku- og endurhæfingarlífeyrir mun hækka um 3,1% í byrjun hvers árs skv. 5 ára fjármálaáætlun.

Árleg hækkun 3,1%.	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Samtals
Óskertur lífeyrir	227.883	234.947	242.231	249.740	257.482	265.464	
Hækkun í krónum á mánuði frá fyrra ári.		7.064	7.283	7.509	7.742	7.982	37.581

Tafla 3.

Fyrirhugaðar árlegar hækkunar í krónutölu, ef óskertur örorku- og endurhæfingarlífeyrir mun hækka um 4,8% í byrjun hvers árs skv. 5 ára fjármálaáætlun.

Árleg hækkun 4,8%.	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Samtals
Óskertur lífeyrir	227.883	238.821	250.285	262.298	274.889	288.083	
Hækkun í krónum á mánuði frá fyrra ári.		10.938	11.463	12.014	12.590	13.195	60.200

Einungis 288 þúsund krónur árið 2022

Örorkulífeyrir á að tryggja framfærslu þeirra sem ekki geta tekið þátt á vinnumarkaði eða hafa mjög takmarkaða starfsgetu. Með þeirri leið, sem lagt er upp með í þingsályktunartillögunni, mun bilið á milli lágmarkslauna og óskerts örorkulífeyris verða aukið til muna. Slíkt gengur algjörlega gegn loforði Viðreisnar, flokks fjármálaráðherra, fyrir alþingiskosningar árið 2016, um að senginn lífeyrisþegi fái minna en sem nemur lágmarkslaunum.¹⁰ Lágmarkslaun hækka í 300.000 kr. árið 2018. **Ef hækkað yrði samkvæmt hærri prósentutölunni 4,8% fimm ár í röð, næði óskertur örorkulífeyrir¹¹ einungis upp í rúmar 288 þús. krónur árið 2022.**

Einungis um þriðjungur örorkulífeyrisþega fær greidda heimilisuppbót. Óskertur örorkulífeyrir með heimilisuppbót er 280.000 kr. (fyrir skatt) árið 2017. Jafnvel þó

⁸ 3,1% hækkun í janúar 2018 eftir skatt.

⁹ 4,8% hækkun í janúar 2022 eftir skatt.

¹⁰ Úr stefnu Viðreisnar, Landsþing 24.9.2016: <https://www.vidreisn.is/is/malefni/heilbrigdis-og-velferdarmal>

¹¹ Um þriðjungur örorkulífeyrisþega fær greidda heimilisuppbót til viðbótar við bótaflokka almannatrygginga. Óskertur örorkulífeyrir með heimilisuppbót gæti farið í tæp 354 þúsund kr. árið 2022 ef hann yrði hækkaður árlega um 4,8%. Einungis um þriðjungur örorkulífeyrisþega fær greidda einhverja heimilisuppbót.

hann yrði hækkaður um 4,8% í byrjun árs 2018 yrði upphæðin einungis 293.440 kr. (fyrir skatt). Í fjármálaáætluninni er gert ráð fyrir það grunnellilífeyrir verði hækkaður úr 280 þús.kr. í 300 þús.kr. frá og með ársbyrjun 2018 ...%Ekki er alveg ljóst hvað átt er við með sgrunnellilífeyrir% en hugtakið kemur ekki fram í lögum um almannatryggingar. Óskert upphæð ellilífeyris¹² er hins vegar 228.734 kr. árið 2017. Með heimilisuppbót, sem einungis um 25% ellilífeyrisþega fá greidda¹³, nemur upphæðin 281.050 kr. (fyrir skatt). Sé sú upphæð hækkuð í 300.000 kr. er um að ræða 6,74% hækkun.

Hvers vegna er örorku- og endurhæfingarlífeyrir ekki hækkaður til samræmis við hækkun ellilífeyris?

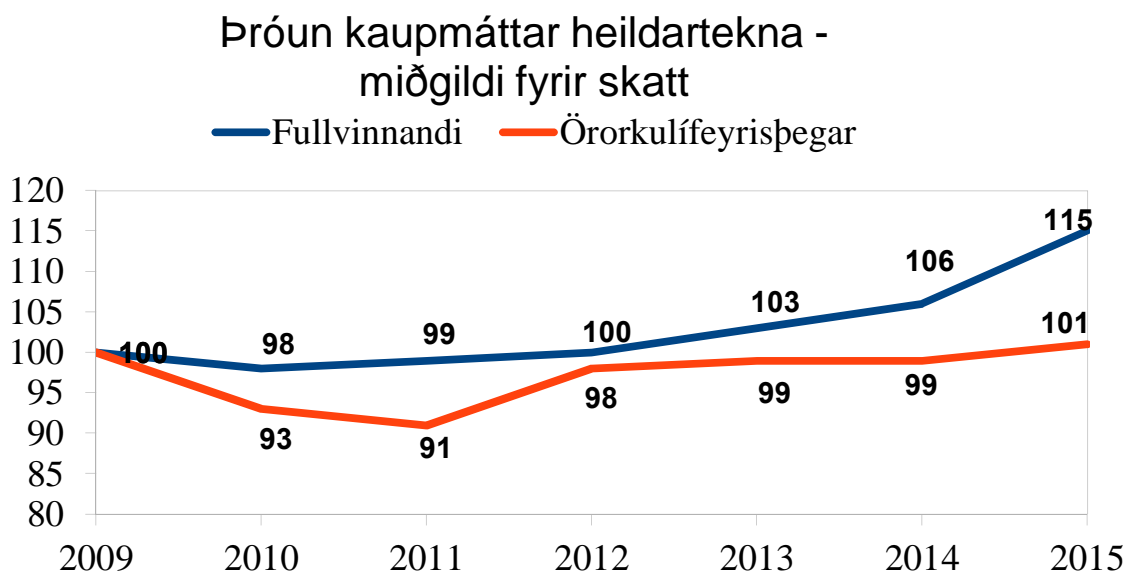
Spurt er hvers vegna er ekki áætluð sama hækkun til örorku- og endurhæfingarlífeyrisþega (6,74%) líkt og túlka má ætlunina um hækkun til ellilífeyrisþega, þar sem ákvörðun um hækkun byggir á sama lagaákvæðinu, sem er 69. gr. laga um almannatryggingar?

Kaupmáttaraukning samkvæmt Hagfræðistofnun Háskóla Íslands

Víða í fjármálaáætluninni sem hér er til umsagnar kemur fram að kaupmáttaraukning hafi verið mikil síðustu ár. Kaupmáttaraukning ársins 2016 hafi mælst 9,5% samanborið við árið áður og að hún sé sú hæsta sem mælst hefur. Þessi þróun hefur ekki náð til örorku- og endurhæfingarlífeyrisþega.

Samkvæmt útreikningum Hagfræðistofnunar Háskóla Íslands hefur kaupmáttur heildartekna örorkulífeyrisþega verið neikvæður megnið af tímabilinu (2009-2015) og er aðeins 1% hærri árið 2015 en árið 2009, eins og sjá má á mynd 1. hérna fyrir neðan.

Mynd 1.

Útreikningar Hagfræðistofnunar Háskóla Íslands, nóvember 2016.

¹² Samkvæmt 17. gr. laga um almannatryggingar.

¹³ Samkvæmt Tölutíðindum TR, 4 ársfjórðungur 2016.

http://www.tr.is/media/tolutidindi/Tolutidindi_4_16_tolublad.pdf

Þess ber að geta að á meðan kaupmáttur miðgildis heildarlauna fullvinnandi jókst um 15% og kaupmáttur lágmarkslauna um 17% hækkaði miðgildi heildartekna örorkulífeyrisþega einungis um 1%¹⁴, eins og sjá má á töflunni hér fyrir ofan. ÖBÍ fékk Hagfræðistofnun HÍ einnig til að reikna út þróun kaupmáttar miðgildis heildartekna örorkulífeyrisþega árið 2016. Útkoman var 5% kaupmáttaraukning árið 2016, sem er nær helmingi minni en kaupmáttaraukninginn sem mældist í fyrra, samkvæmt fjármálaáætluninni.¹⁵

Í fjármálaáætluninni segir að sspá Hagstofunnar gerir þó áfram ráð fyrir kröftugri kaupmáttaraukningu á næstu þremur árum [...] Ljóst má vera að með 3,1% til 4,8% hækkun til örorku- og endurhæfingarlífeyrisþega er þeim áfram ætlað að fara á mis við kaupmáttaraukningu. Með fjármálaáætlun þessari virðist ríkisstjórnin ætla að halda þessum hópi í fátækt og þannig koma í veg fyrir þátttöku þeirra í samfélaginu. Minnt er á að Ísland hefur fullgilt SRFF sem kveður á um að aðildarríki að samningnum s.. eigi að viðurkenna rétt fatlaðs fólks og fjölskyldna þess til viðunandi líf skjara því til handa, meðal annars viðunandi fæðis og klæða og fullnægjandi húsnæðis, og til sífellt batnandi líf skilyrða og skulu gera viðeigandi ráðstafanir til að tryggja og stuðla að því að þessi réttur verði að veruleika án mismununar vegna fötlunar. Fjármálaáætlunin er því í hrópandi ósamræmi við ofangreint ákvæði SRFF.

Víðtæk krafa og samstaða um afnám krónu á móti krónu skerðingar

ÖBÍ hefur um árabil barist fyrir afnámi sérstakrar framfærsluuppbótar, svokallaðri skrónu á móti krónu skerðingar á greiðslum til lífeyrisþega og ítrekað lagt til að sérstaka framfærsluuppbótin verði felld inn í bótaflokkinn tekjutrygging. Gagnrýni ÖBÍ og annarra sem hafa kynnt sér málið snýst m.a. um að fjöldi örorkulífeyrisþega sjái ekki ávinning af því að hafa greitt í lífeyrissjóð af tekjum sínum. Þeir hafi ennfremur ekki ávinning af sparnaði og/eða af atvinnuþátttöku, en hér er átt við þá sem hafa mjög takmarkaða starfsgetu. Afnám krónu á móti krónu skerðingar myndi draga verulega úr tekjuskerðingum, auka ráðstöfunartekjur og um leið einfalda kerfið sem er m.a. yfirlýst markmið í fjármálaáætluninni. Í áætluninni er aðeins komið inn á gagnrýni ÖBÍ og annarra á þessar miklu tekjuskerðingar, en þar kemur fram að gagnrýnt hafi verið það smávægileg hækkun á öðrum tekjum örorkulífeyrisþega geti haft þau áhrif að heildarfjárhæð bótagreiðslna til hans lækki verulega. Sérstaklega hefur verið gagnrýnt hvernig aðrar tekjur lífeyrisþegans hafa áhrif á fjárhæð sérstakrar uppbótar til framfærslu. Það hefur verið talið til þess fallið að draga úr hvata fólks með skerta starfsgetu til að auka við tekjur sínar með atvinnuþátttöku. Mikilvægt er að tryggja að samspil tekna fólks með skerta starfsgetu og örorkulífeyris sé með þeim hætti að hvati til virkrar þátttöku á vinnumarkaði sé til staðar.¹⁷

Síðustu ár hefur verið samstaða um að afnema sérstaka framfærsluuppbót vegna vandkvæða sem fylgja því að hafa krónu á móti krónu skerðingar í kerfinu. Almannatryggingakerfið á að vera nægilega öflugt og traust til að fólk þurfi ekki að reiða sig á félagslega aðstoð. Í aðdraganda kosninga nú í haust voru öll framboð sem

¹⁵ Á blaðsíðu 19 í þingsályktunartillögu um fjármálaáætlun fyrir árin 2018-2022 kemur fram að kaupmáttaraukningin í fyrra hafi verið 9,5%.

¹⁶ Blaðsíða 27.

¹⁷ Blaðsíða 315.

eiga fulltrúa á Alþingi á 146. löggjafarþingi sammála um að afnema krónu á móti krónu skerðingar.¹⁸

Örorku- og endurhæfingarlífeyrisþegar hafa búið við skrónu á móti krónu%skerðingar frá september 2008. Það er algjörlega óásættanlegt að halda fólki áfram í þeirri fátæktargildru sem fylgir 100% tekjuskerðingum þrátt fyrir að löngu sér orðið ljóst hversu mikinn skaða hún veldur lífeyrisþegum og þá sérstaklega þeim sem hafa einungis lágur tekjur annars staðar frá. Ekki er hægt að lesa annað út úr fjármálaáætluninni en að skrónu á móti krónu%skerðingar verði áfram næstu árin, allavega til ársins 2019.

Í september 2016 voru um 33% einstaklinga með 75% örorkumat¹⁹ með einhverjar atvinnutekjur. Hlutfallið hefur verið svipað síðustu ár. Núverandi ríkisstjórn leggur mikið kapp á að fleiri örorkulífeyrisþegar séu á vinnumarkaði. Því er óskiljanlegt hvers vegna ekki sé strax ráðist í að afnema skrónu á móti krónu%skerðingar, þar sem slík ráðstöfun myndi verða fjárhagsleg hvatning til atvinnuþátttöku.

Tillaga að breytingu:

Lagt er til að 100% tekjuskerðingar verði afnumdar í tveimur áföngum. Fyrri áfanginn fælist í því að lækka skerðingarhlutfallið úr 100% í 60% og gildi afturvirkkt frá 1. janúar 2017. Seinni áfanginn komi til framkvæmda 1. janúar 2018, en þá verði skerðingarhlutfallið lækkað í 38,35%, þ.e. sama skerðingarhlutfall og fyrir tekjutryggingu.

Reglugerðarákvæði kemur í veg fyrir að öllum lífeyrisþegum sé tryggð

lágmarksfjárhæð til framfærslu - 50 manns með undir 80 þúsund á mánuði

Ítrekað hefur verið lýst yfir miklum áhyggjum vegna stöðu lífeyrisþega sem búa við skertar greiðslur almannatrygginga vegna fyrri búsetu erlendis og fá engar greiðslur erlendis frá. Þeir þurfa að reiða sig á heildartekjur sem eru langt undir öllum tekjuviðmiðum, þar með talið framfærsluviðmiðum skv. lögum um félagslega aðstoð. Í nóvember 2016 voru 50 lífeyrisþegar með heildartekjur **undir 80.000 kr.** og 171 með heildartekjur undir **130.000 kr.**²⁰ Hér er því um fámennan hóp fólks að ræða sem býr við mjög kröpp kjör og eru þessir einstaklingar því upp á aðra komnir.

Lög nr. 99/2007, um félagslega aðstoð hafa meðal annars það hlutverk að tryggja að heildartekjur lífeyrisþega séu ekki undir ákveðnum skilgreindum framfærsluviðmiðum (óskertur lífeyrir). Sérstök framfærsluuppbot er greidd þegar tekjur eru undir framfærsluviðmiði til þess að heildartekjur nái framfærsluviðmiði. Framkvæmd ákvæðisins hefur þó verið með þeim hætti að sérstaka framfærsluuppbotin hefur verið skert á grundvelli fyrri búsetu erlendis með sama hætti og aðrir bótaflokkar, þvert gegn tilgangi þess. Búsetuskerðing sérstakrar framfærsluuppbotar byggir einungis á einu reglugerðarákvæði²¹, sem einfalt er að afnema. Lausnin er tæknilega

¹⁸ Hlusta má á svör frambjóðenda á myndbandsupptöku á youtube síðu Öryrkjabandalags Íslands:

https://www.youtube.com/watch?v=_suDM0z-xPo

¹⁹ Hópur einstaklinga með 75% örorkumat frá TR fær engar lífeyrisgreiðslur vegna tekna, aðallega vegna atvinnutekna. Því er hér aðgreint á milli örorkulífeyrisþega, þ.e. þeirra sem eru með 75% örorkumat og fá greiðslur og hinna sem eru með 75% mat en engar greiðslur.

²⁰ Fjöldatölurnar má finna í svari félags- og jafnréttismálaráðherra við fyrirspurn:

<http://www.althingi.is/altext/pdf/146/s/0274.pdf>

²¹ 3. mgr. 15. gr. reglugerðar nr. 1052/2009.

einföld og fylgja því lítil fjárútlát að tryggja að þessir fáu einstaklingar séu ekki með heildartekjur undir framfærsluviðmiðinu.

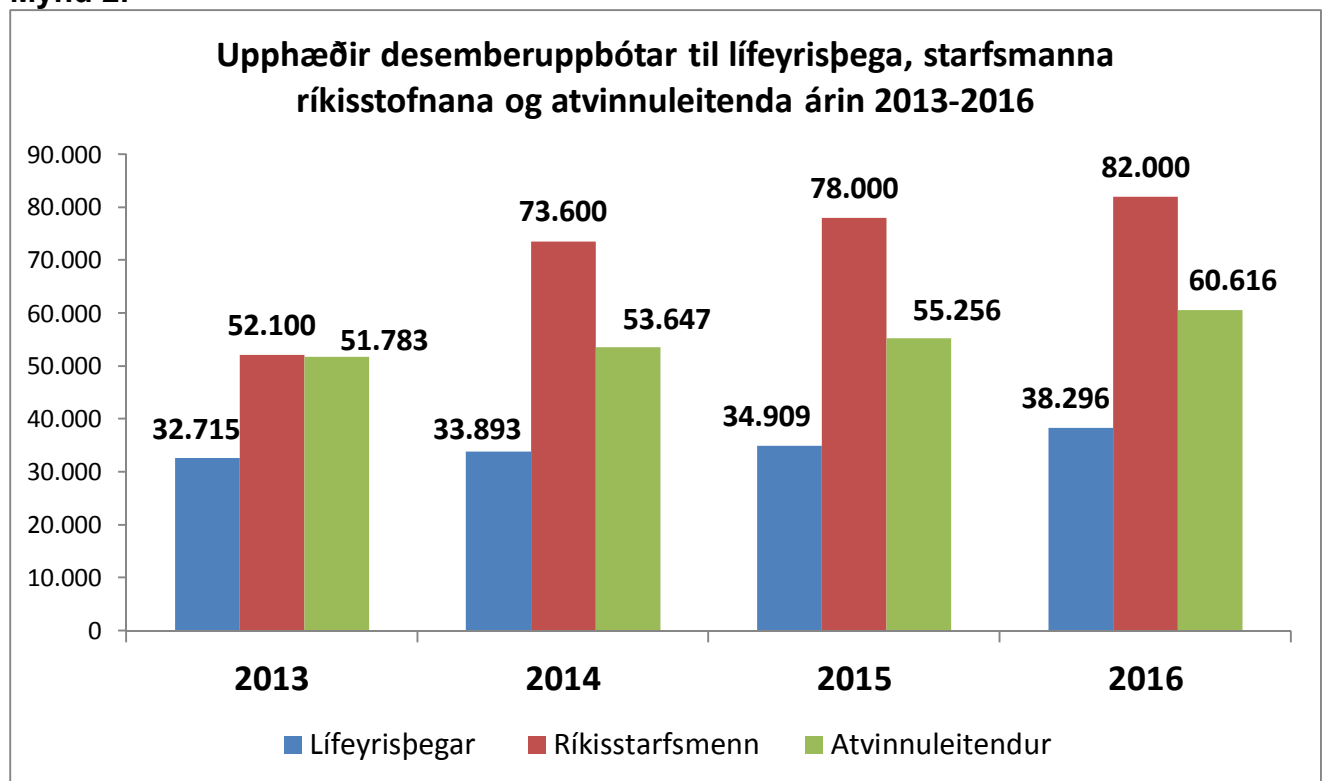
Tillaga að breytingu:

Lagt er til að lögfesta reglu um að allir, sem eiga rétt á sérstakri framfærsluuppbot, fái hana greidda án tillits til fyrri búsetu erlendis. Tryggja þarf fjármagn til að mæta þessari breytingu, sem mun nýtast lífeyrisþegum með lægstu heildartekjurnar.

Desember- og orlofsuppbætur

Desemberuppbot til lífeyrisþega hefur hækkað mun minna en hjá launþegum og atvinnulausum og er upphæðin mun lægri eins og sjá má á mynd 2.

Mynd 2.

Skýringar með mynd:

Desemberuppbot skv. kjarasamningum SRF við ríkisstofnanir.

Óskert desemberuppbot til atvinnuleitenda greiðist til þeirra sem eiga fullan bótarétt og hafa verið skráðir án atvinnu í ákveðið langan tíma.

Desemberuppbot fyrir lífeyrisþega sem ekki fá greidda heimilisuppbot.

Mikilvægt er að hafa í huga að einungis hluti lífeyrisþega fær desember- og orlofsuppbætur óskertar þar sem þær eru reiknaðar sem hlutfall af tekjutryggingu og heimilisuppbot, en einungis um 30% örorkulífeyrisþega fá greidda heimilisuppbot. Á mynd 2 er sýnt fram á desemberuppbot án heimilisuppbotar. Ef dæmi er tekið af desemberuppbot með heimilisuppbot þá er hún samt sem áður mun lægri en desemberuppbot hjá atvinnuleitanda. Lífeyrissjóðir greiða ekki orlofs- eða desemberuppbot. Hluti lífeyrisþega fær því enga eða mjög skerta desember- og orlofsuppbot.

Tillögur að breytingum:

Lagt er til að desemberuppbót til lífeyrisþega verði hækkuð þannig að óskert desemberuppbót til lífeyrisþega (án heimilisuppbótar) verði að minnsta kosti ekki lægri en desemberuppbót til atvinnuleitenda.

Lagt er til að ákvæði um orlofsuppbót lífeyrisþega verði endurskoðað og hækkað í samræmi við upphæð orlofsuppbótar í samningi SA og ASÍ.

II. Menntun

Bundið er í lög að nemendur með sérþarfir skulu hafa jöfn tækifæri og jafnan rétt til náms og njóta til þess viðeigandi stuðnings. Jafnframt eru íslensk stjórnvöld skuldbundin til þess að veita og tryggja sömu þjónustu og réttindi skv. alþjóðasamningum, sbr. 24. gr. SRFF. Dæmi eru um að fötluð börn og börn með sérþarfir fái ekki viðeigandi stuðning í námi þrátt fyrir að hann sé lögbundinn. Framboð til náms fyrir fatlaða nemendur og nemendur með sérþarfir á efri skólastigum hefur verið takmarkað og þá hefur aðgengi þeirra að námi og sértækum úrræðum verið af skornum skammti.

Í fjármálaáætluninni segir að áhersla hafi verið á að efla útgáfu námsefnis á táknmáli fyrir grunnskólanemendur. Það er jafnframt mikilvægt að áhersla verði lögð á að útgáfa námsefnis fyrir blinda og sjónskerta verði eflað.

Mikilvægt er að auka menntunarmöguleika fatlaðra barna og ungmenna þannig að allir fái jöfn tækifæri til náms sem hæfir áhugasviði hvers og eins. Slíkt eykur meiri og fjölbreyttari atvinnumöguleika og samfélagslega þátttöku.

Tillaga að breytingu:

Lagt er til að auknum fjármunum verði varið til menntunar fatlaðra barna og ungmenna ásamt börnum og ungmennum með sérþarfir til að þau fái sömu tækifæri til jafns við aðra.

22 Framhaldsfræðsla og menntun óflokkuð á skólastig

Í fjármálaáætlun segir að á síðasta ári hafi hafist vinna við endurskoðun laga um framhaldsfræðslu með það m.a. að markmiði að skilgreina markhópin betur, skilgreina hugtök tengd fullorðins- og framhaldsfræðslu og tryggja réttindi fatlaðs fólks án þess að fella þau undir þann hluta laga sem snúa að framhaldsfræðslu. Vert er að benda á skyldur sem íslenska ríkið hefur undirgengist en þær snúa að því að ríkið eigi að hafa náið samráð við fatlað fólk og hagsmunasamtök þeirra, sbr. 3. mgr. 4. gr. SRFF. ÖBÍ harmar að ekkert samráð hafi verið haft við þessa vinnu, en mikilvægt er að raddir fatlaðs fólks heyrist þegar unnið er að breytingum er varða líf þeirra og gæði. Þá er einmitt mikilvægt að ljóst sé hvar réttindi fatlaðs fólks eru tryggð til fullorðins- og framhaldsfræðslu ef þau eru ekki tryggð í lögum um framhaldsfræðslu.

Undir málaflokkinn falla Samskiptamiðstöð heyrnarlausra og heyrnaskertra (SHH) og Fjölmennt, símenntunarmiðstöð sem þjónar fullorðnum fötluðum á grundvelli samnings við ráðuneyti.

Markmið er varða framhaldsfræðslu og menntun óflokkuð á skólastigi eru bæði óljós og ógagnsæ. Í fjármálaáætlun er gert ráð fyrir 3. m.kr. niðurskurði og er óljóst hvar niðurskurður kemur niður í málaflokknum. Á sama tíma er markmið og framtíðarsýn málaflokksins fólgin í því að tryggja starfsemi símenntunarmiðstöðva, sem eru 11 talsins, og stuðla að auknum námstækifærum fyrir nemendur 25 ára og eldri. Þá er hvergi getið á um að auka eigi fjárframlög í félagslegan túlkunarsjóð og til rittúlkunar sem fellur undir SHH. Ítrekað hefur verið bent á nauðsyn þess að félagslegur túlkunarsjóður hljóti aukin fjárframlög en slíkt varðar grundvallarhagsmuni þeirra sem nota félagslegan túlkunarsjóð svo þeir geti lifað og starfað í samfélaginu til jafns við aðra. Í þessu samhengi má benda á mikilvægi 9. gr., 21. gr. og 24. gr. SRFF sem fjalla um aðgengi í víðu samhengi, réttinn til tjáningar og skoðanafrelsis og aðgengi að upplýsingum og réttinn til menntunar.

Nú liggur fyrir að ekki sé gert ráð fyrir fjárframlögum til diplómanáms við Myndlistarskóla Reykjavíkur, en námið er ætlað nemendum með þroskahömlum. Í náminu hafa nemendurnir fengið tækifærit til þess að þroska og nota sköpunargáfu sína og listræna getu til jafns við aðra nemendur í listnámi. Fjölmennt, sem fær fjárframlög frá ríkinu, hefur stutt við námið að hluta, en skv. fjármálaáætlun er gert ráð fyrir að fjárframlög til málaflokksins lækki um 3. m.kr. Með þessu móti er verið að skerða námsframboð og jöfn tækifæri fólks með þroskahömlun.

Tillaga að breytingu:

Lagt er til að framlög verði aukin til málefnasviðanna sem að ofan greinir þannig að ríkið sé að uppfylla viðeigandi ákvæði í SRFF og veita fötluðu fólki, börnum og fullorðnum sömu tækifæri til jafns við aðra þegna.

III. Heilbrigðismál

Í fjármálaáætluninni er talað um að heilbrigðismál verði eitt helsta áherslumál ríkisstjórnarinnar á tímabilinu og að útgjöld til heilbrigðismála verði stórauðin. Það rímar við áherslur stjórnarflokkanna fyrir síðustu alþingiskosningar og í stjórnarsáttmála.

Við nánari sýn mun útgjaldaaukningin ekki ná að halda í við fjölgun sjúklinga. Hækkandi lífaldur þjóðarinnar²² og gríðarleg aukning ferðamanna²³ sem veldur auknu álagi á kerfið. Miðað við þessar áætlanir eru kröfur þjóðarinnar um endurreisn heilbrigðiskerfisins ekki í sjónmáli.

23 Sjúkrahúspjónusta

²² Útgjaldaaukning vegna kostnaðar við heilbrigðisþjónustu og umönnun aldraðra verður um 10% af VLF á næstu árum samkvæmt Alþjóðagjaldeyrissjóðnum, sbr. bls. 28 í fjármálaáætlun.

²³ Komum erlendra ferðamanna á heilbrigðisstofnanir fjölgaði um 350% milli árána 2012 og 2016, sbr. bls. 290 í fjármálaáætlun. Árið 2017 er áætlaður fjöldi erlendra ferðamanna sjöfaldur á við íbúafjölda í landinu (<https://www.islandsbanki.is/einstaklingar/markadir/greining/frett/2016/09/07/Buumst-vid-35-fjolgun-ferdamanna-2017/>) og gert er ráð fyrir mikilli aukningu á komandi árum.

Þegar 8,7 ma. kr. kostnaður vegna byggingar nýs Landspítala, sem hefur legið fyrir lengi, hefur verið dreginn frá, nemur raunaukning málefnasviðsins 7,3 ma. kr. á tímabilinu, eða 9%.

Hækkun framlaga til rekstrar sjúkrahúspjónustu virðist ekki nægja til að halda í við fjölgun sjúklinga og útlit er fyrir niðurskurð, sem er þvert á öll loforð.

24 Heilbrigðisþjónusta utan sjúkrahúsa

Gert er ráð fyrir 11,5 ma. kr. raunaukningu á tímabilinu, eða 25%.

Greiðslupátttaka í heilbrigðisþjónustu

Í fjármálaáætluninni er gert ráð fyrir 3,3 ma. kr. aukningu til að s..draga enn úr greiðslupátttöku (lesist: kostnaði) sjúklinga á tímabilinu²⁴ innan greiðslupátttökukerfis í heilbrigðisþjónustu sem tekur gildi 1. maí 2017.

Það er gríðarlega mikilvægt að lækka kostnaðarpök sjúkratryggðra. Við gildistöku kerfisins verður kostnaður sjúkratryggðra vegna heilbrigðisþjónustu þrískiptur: Greiðslupátttökukerfi vegna heilbrigðisþjónustu, greiðslupátttökukerfi lyfja og allur heilbrigðiskostnaður sem sjúkratryggðir einstaklingar verða að greiða án þátttöku og niðurgreiðslu hins opinbera. Sá kostnaður er án þaks og getur verið gríðarlega hár.

Samanlagt þak fyrir greiðslupátttökukerfin tvö er nú að hámarki 131.700 kr. á ársgrundvelli (62.000 + 69.700) fyrir almenna notendur sem ekki eru með fullan afslátt og 87.467 fyrir aldraða og örorkulífeyrisþega (41.000 + 46.467). Á hinum Norðurlöndunum er kostnaður almennra sjúkratryggðra innan við 90.000 kr. á ári, enda er hlutfall þeirra sem neita sér um nauðsynlega lækniþjónustu mun hærra hér á landi en í nágrannalöndunum.

Tekið er undir með kröfu ASÍ um að greiðslupátttökukerfið verði ekki að mestu leyti fjármagnað með hækkun kostnaðar hjá meirihluta notenda og að strax verði staðið við loforð um að hámarkspak almennra notenda í kerfinu verði lækkað úr 69.700 kr. í 50.000 kr. Lögð er áhersla á að kostnaður örorkulífeyrisþega og aldraða, einnig þeirra sem eru á endurhæfingarlífeyri, verði aldrei hærra en sem nemur þriðjung af kostnaði almennra notenda.

Tillaga að breytingu:

Kostnaðarhlutdeild ríkissjóðs vegna greiðslupátttöku í heilbrigðiskerfinu verði 100% frá 1. janúar 2018.

Tillaga að breytingu:

Önnur heilbrigðisþjónusta sem er utan kerfa og þar með án kostnaðarpaks verði felld undir greiðslupátttökukerfi í heilbrigðisþjónustu frá 1. janúar 2018, svo sem tannlækningar, sálfræðiþjónusta og tæknifrjóvgun. Ekki er að sjá að gert sé ráð fyrir því á næstu árum í fjármálaáætlun.

25 Hjúkrunar- og endurhæfingarþjónusta

Gert er ráð fyrir 4,9 ma. kr. raunaukningu á tímabilinu, eða 11%. Kostnaðarhlutdeild ríkissjóðs vegna byggingar þriggja hjúkrunarheimila á árunum 2017-2021 vegur þar langmest.

²⁴ Blaðsíða 68

Aðeins eitt markmið hefur verið skilgreint vegna endurhæfingarrýmis, sem er að lágmarka biðtíma fólks eftir endurhæfingarrými.

Tillaga að breytingu:

Annað markmið verði skilgreint fyrir málaflökkinn, sem er að fjármagna úrræði fyrir fólk sem telst hafa lokið endurhæfingu.

Í 26. gr. SRFF segir:

„Aðildarríkin skulu gera árangursríkar og viðeigandi ráðstafanir, m.a. annars með tilstyrk jafningjaaðstoðar, til þess að gera fötluðu fólki kleift að öðlast sem mest sjálfstæði, fulla líkamlega, andlega og félagslega getu, ásamt starfsgetu, og að vera þátttakendur í lífinu á öllum sviðum án aðgreiningar, ásamt því að viðhalda þessum gæðum. Til þess að svo megi verða skulu aðildarríkin skipuleggja, efla og útvíkka þjónustu og áætlanagerð á sviði alhliða hæfingar og endurhæfingar, einkum að því er varðar heilbrigði, atvinnu, menntun og félagsþjónustu, með þeim hætti að fyrirnefnd þjónusta og áætlanir: a) hefjist eins snemma og frekast er unnt og séu byggðar á þverfaglegu mati á þörfum og styrk hvers einstaklings um sig, b) stuðli að þátttöku í samfélaginu og þjóðfélaginu á öllum sviðum án aðgreiningar, séu valfrjálsar og standi fötluðu fólki til boða sem næst samfélögum þess, einnig til sveita.“

26 Lyf og lækningavörur

Gert er ráð fyrir 9,2 ma. kr. raunaukningu á tímabilinu, eða 50%.

Lyf

Ísland hefur dregist verulega aftur úr nágrannþjóðunum við innleiðingu nýrra lyfja. Þrátt fyrir fyrirheit um 50% aukið framlag á tímabilinu má efast um að það dugi til að mæta uppsöfnuðum vanda. Í kaflanum um lyf og í þingsályktunartillögu um lyfjastefnu til 2020 er lögð áhersla á að hagræða og taka þátt í fjölþjóðlegu samstarfi um lyfjaútboð. Það er eðlilegt að fjármagn sé nýtt sem best með þeim hætti. Lagt er til að lögð verði jafn rík áhersla á innleiðingu nýrra lyfja hér á landi líkt og þekkist á hinum Norðurlöndunum.

Á Íslandi er lagður 24% virðisaukaskattur á lyf, sem efra virðisaukaskattsprepið.

Tillaga að breytingu:

Virðisaukaskattur af lyfjum fyrir örorkulífeyrisþega, fatlað fólk og aldraða verði afnuminn.

Hjálpartæki

Kostnaður vegna hjálpartækja hefur verið vanáætlaður um langt skeið og ekki fylgt lýðfræðilegum breytingum vegna fjölgunar og öldrunar þjóðarinnar. Bið er eftir ýmsum hjálpartækjum og hefur vöruflökkum sem Sjúkratryggingar Íslands niðurgreiða fækkað á undanförunum árum. Viðgerðarþjónusta er takmörkuð, sem og kennsla á tækin. Hjálpartæki til að stunda tómstundir eða vinnu eru ekki niðurgreidd af Sjúkratryggingum Íslands. Í 20. gr. SRFF segir:

„Aðildarríkin skulu gera árangursríkar ráðstafanir til þess að tryggja að einstaklingum sé gert kleift að fara allra sinna ferða og tryggja sjálfstæði fatlaðs fólks í þeim efnum, eftir því sem frekast er unnt, m.a. með því:b) að

greiða fyrir aðgangi fatlaðs fólks að hreyfibúnaði, tækjum, hjálpargögnum og beinni aðstoð og þjónustu milliliða í háum gæðaflokki, meðal annars með því að hafa þau á boðstólum á viðráðanlegu verði,%^o

og í 26. gr.:

„Aðildarríkin skulu gera gangskör að því að hjálpartæki og -gögn, sem eru hönnuð fyrir fatlað fólk, séu á boðstólum, þekking á þeim sé til staðar og að þau séu notuð í þágu hæfingar og endurhæfingar.%^o

Tillögur að breytingum:

Heilbrigðisráðuneytið skipi þegar starfshóp til að meta þjónustu og framboð hjálpartækja á Íslandi. Fjármálaáætlun miðist m.a. við að

- virðisaukaskattur á hjálpartæki (24%) verði afnuminn,
- fjölgað verði vöruflokkum sem SÍ niðurgreiðir,
- opnunartími verkstæðis SÍ verði aukinn, gerðir verði samningar við verkstæði um land allt og viðbragðsþjónusta verði í boði,
- þjálfun og kennsla á hjálpartæki standi til boða,
- notendur fái aukið val um hjálpartæki sem uppfyllir þeirra persónulegu þarfir, lífsstíl og smekk.

32 Lýðheilsa og stjórnsýsla heilbrigðismála

Aðeins er gert ráð fyrir 4% raunaukningu útgjalda til þessa málaflokks. Útgjaldaramminn eykst úr 8303 m.kr. á fjárlögum ársins 2017 í 8658 m.kr. samkvæmt áætlun fyrir árið 2022, en innan við þriðjungur af þeirri fjárhæð fer í lýðheilsu, forvarnir og eftirlit.

Íslenska heilbrigðiskerfið er viðbragðsdrifið en ekki forvarnadrifið, sem tekur oft ekki við sér fyrr en í óefni er komið fyrir einstaklinginn.²⁵ Með auknum forvörnum væri bæði hægt að spara gríðarlega fjármuni og fyrirbyggja heilsubrest og örorku í mörgum tilfellum. Í fjármálaætluninni er sértaklega tiltekið að s..fjölgun öryrkja hafi verið umfram áætlanir²⁶ sem hafi falið í sér talsverða útgjaldaukningu.

Því kemur á óvart að ekki er lögð meiri áhersla á þessi atriði, ekki síst þar sem Björt framtíð lagði fyrir síðustu alþingiskosningar sérstaka áherslu á að draga úr kostnaði vegna heilbrigðisþjónustu með áherslu á forvarnir.²⁷ Í nefndaráliti Bjartrar framtíðar um fjármálastefnu fyrri ríkisstjórnar fyrir árin 2017-2021 segir einnig m.a.:

„Aukning sjúkdóma sem rekja má til lífsstíls, svo sem rangs mataræðis og hreyfingarleysis, hefur í för með sér gríðarlegan kostnað fyrir heilbrigðiskerfið. Því er í raun óskiljanlegt að ekki sé allt kapp lagt á að hemja þróunina með öllum ráðum og beita forvörnum og snemmtækri íhlutun í stað lyfja þar sem það er hægt.%²⁸

²⁵ http://sibs.is/images/stories/sibs_bladid/pdf/sibs_bladid_2015_1.pdf bls. 4-7

²⁶ Bls. 10.

²⁷ <http://www.frettatiminn.is/tveir-flokkar-svara-akalli-kara-adrir-med-obreytt-astand/>

²⁸ <https://brynhildurpeturs.com/2016/09/15/fjarmalastefna-2017-2021/>

Lokaorð

Í þessari umsögn hefur aðeins verið dregið á fáeinum álitamálum er varða fjármálaáætlunina. ÖBÍ áskilur sér rétt til að senda inn aðra og ítarlegri umsögn síðar.

Grundvallarhlutverk ríkisvaldsins í velferðarríki er að tryggja mannréttindi og þar á meðal að koma til móts við einstaklinga sem þurfa á aðstoð að halda. Þær aðgerðir sem hér er um ræðir eru fjármagnaðar úr sameiginlegum sjóði landsmanna með skattfé. ÖBÍ leggur til að fjármagnið verði nýtt til uppbyggingu innviða og þjónustu velferðar-, heilbrigðis- og menntakerfisins með sérstöku tilliti til Samnings Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks. Slíkar aðgerðir ættu að koma öllum þjóðfélagsþegnum að góðum notum og þá sérstaklega þeim sem meira þurfa að leita til og reiða sig á þjónustu þessara kerfa. Ekki virðist vera raunveruleg ætlun ríkisstjórnarinnar að styrkja þessar mikilvægu grunnstoðir samfélagsins með fjármálaáætlun þessari þrátt fyrir að staða ríkissjóðs og framtíðarhorfur í ríkisfjármálum eru með þeim betri á þessari öld.

Gera má ráð fyrir því að hver og einn einasti einstaklingur á Íslandi eigi yfirleitt að minnsta kosti fjóra aðstandendur, fjölskyldu eða vini. Þegar fólk býr við fátækt eða mjög kröpp kjör til lengri tíma hefur það áhrif á aðstandendur og útilokar fólk frá þátttöku í samfélaginu. Áhrifin valda gjarnan óhamingju, áhyggjum og kvíða. Fátæktin hefur því margföldunaráhrif á geðheilsu fólks í nærumhverfi. Í samfélagi þar sem hópur fólks þjáist vegna fátæktar dregur úr hamingju, framsækni og þróun. Fátæktin er því samfélagslegt mein sem öllum ætti að þykja vert að útrýma til eflingar samfélagsins.

Fátækt er ekki náttúruleg mál og henni ætti að vera hægt að útrýma ef sannur áhugi og vilji ráðamanna væri fyrir hendi!

Forsvarsmenn Öryrkjabandalags Íslands eru ávallt reiðubúnir til samstarfs um betra og aðgengilegra samfélag fyrir alla!

Ekkert um okkur án okkar.

Með vinsemd og virðingu,

Ellen Calmon
formaður ÖBÍ